

PRIKAZI / REVIEWS

LANG, E., A. BOHNE-LANG. PRAXISHANDBUCH: IT-GRUNDLAGEN FÜR BIBLIOTHEKARE. BERLIN; BOSTON: DE GRUYTER SAUR, 2025.

Praxishandbuch IT-Grundlagen für Bibliothekare (u slobodnom prijevodu „Praktični priručnik o osnovama informacijske tehnologije za knjižničare“) sveobuhvatan je i suvremen priručnik koji na razumljiv, pristupačan i sustavan način uvodi knjižničare i informacijske stručnjake u temeljne i suvremene pojmove, procese i opremu informacijske i informatičke tehnologije u knjižničnom okruženju. Autori su knjige Elke Lang, sveučilišna profesorica na Odsjeku za informacijske znanosti Fakulteta primijenjenih znanosti u Darmstadtu te Andreas Bohne-Lang, sistemski knjižničar zaposlen pri Medicinskom fakultetu u Mannheimu Sveučilišta u Heidelbergu.

Na početku knjige nalazi se uvod nakon čega slijedi 12 poglavlja: Osnovni pojmovi (njem. *Grundlagen*), Kodiranje (njem. *Codierung*), Upravljanje podacima (njem. *Modellierung von Daten und dynamischen Abläufen*), Digitalizacija (njem. *Digitalisierung*), Mreže i prijenos podataka (njem. *Netzwerke und Datenübertragung*), Zaštita i sigurnost podataka (njem. *Datenschutz und Datensicherheit*), Kriptografija (njem. *Kryptografie*), *Discovery* sustavi (njem. *Discovery-Systeme*), Računarstvo u oblaku i knjižnični sustavi nove generacije (njem. *Cloud-Computing und Next Generation Library Systems*), Semantički web i strukturirani metapodaci (njem. *Semantic Web und strukturierte Metadaten*), RFID te *Makerspace* prostori u knjižnicama (njem. *Makerspaces in Bibliotheken*).

Namijenjen je, prije svega, knjižničarima koji nemaju formalno obrazovanje vezano za informacijske tehnologije, ali se u svakodnevnom radu susreću s raznovrsnim sustavima, digitalnim uslugama i tehnološkim promjenama koje imaju ključnu ulogu u razvoju suvremenih knjižnica. U svojoj cijelosti fokusira se na razumijevanje informacijske tehnologije koja je danas nužan preduvjet za kvalitetno upravljanje knjižničnim izvorima, razvoj novih usluga i učinkovitu komunikaciju i suradnju s informatičkim stručnjacima i vanjskim partnerima.

Posebna se pažnja posvećuje kodiranju i strukturiranju podataka te modeliranju podataka i procesa kao ključnih elemenata od presudne važnosti za razumijevanje knjižničnih kataloga, baza podataka i integriranih knjižničnih sustava. Autori

objašnjavaju kako pretvoriti informacije u digitalni oblik, kako se podaci opisuju, povezuju i razmjenjuju te kako se osigurava njihova dosljednost i dugoročna upotrebljivost. Pritom su teorijski koncepti potkrijepljeni konkretnim primjerima iz knjižnične prakse, što uvelike olakšava njihovu primjenu u svakodnevnom radu.

Jedno od važnih poglavlja posvećeno je mrežnim tehnologijama i osnovama funkcioniranja računalnih mreža, uvodeći čitatelja i u pojmove poput lokalnih i širokopojasnih mreža, poslužitelja, protokola i mrežne sigurnosti, što se potkrjepljuje praktičnim aspektima poput stabilnosti mrežne infrastrukture u knjižnici, pristupa internetu za korisnike te povezivanja različitih sustava i servisa. Razumijevanje tih tema omogućuje knjižničarima aktivnije sudjelovanje u planiranju i unaprjeđenju tehničke infrastrukture vlastitih ustanova te lakše rješavanje svakodnevnih tehničkih problema u suradnji s informatičkim službama.

Posebno mjesto u priručniku zauzima tematika digitalizacije, koja je danas jedno od ključnih područja razvoja knjižnica. Detaljno se objašnjavaju i obrađuju razlozi i ciljevi digitalizacije, tehnički i organizacijski izazovi te standardi i smjernice koji osiguravaju kvalitetu i dugoročnu održivost digitalnih zbirki. Uz to, detaljno se analiziraju procedure kojima se bave knjižničari, odnosno proces digitalizacije od odabira građe, preko tehničke obrade i pohrane do prezentacije digitalnih sadržaja korisnicima. U svemu što je u poglavlju navedeno posebno je istaknuta uloga knjižničara kao posrednika između tehnologije i korisnika, ali i kao čuvara kulturne i znanstvene baštine u digitalnom okruženju.

U okviru suvremenih knjižničnih usluga važnu ulogu imaju *discovery* sustavi koji korisnicima omogućuju objedinjeno pretraživanje različitih izvora informacija. Priručnik vodi kroz principe njihova rada, razlike u odnosu na klasične mrežne kataloge te prednosti i ograničenja koja donose. Uz to, obrađuju se koncepti povezanih podataka i semantičkog *weba* kao temelji razvoja naprednih i interoperabilnih informacijskih sustava. Autori su na lako razumljiv način prikazali inače teško shvatljivu temu koja podrazumijeva, među ostalim, kako unaprijediti vidljivost knjižničnih podataka na mreži i omogućiti njihovo povezivanje s drugim kulturnim i znanstvenim institucijama.

Jedno poglavlje posvećeno je i sigurnosti podataka te zaštiti privatnosti korisnika, temi koja je u digitalnom dobu ključno etičko pitanje u knjižničarstvu. Kao i na početku svakog poglavlja, obrađuju se osnovni pojmovi, što podrazumijeva sve one pojmove koji su vezani za informacijsku sigurnost, rizike povezane s obradom i pohranom podataka te mjere kojima se ti rizici mogu smanjiti. U drugom, prerađenom izdanju, sadržaj je dopunjen i proširen poglavljem o kriptografiji u kojem se objašnjavaju temeljni principi enkripcije, autentifikacije i sigurnog prijenosa podataka. Priručnik time pruža dublje razumijevanje tehnologija koje stoje u pozadini sigurnih mrežnih komunikacija i zaštite osjetljivih informacija.

Uz to, priručnik u posljednjim poglavljima daje uvid u suvremena tehnološka rješenja poput računalstva u oblaku, RFID-tehnologije i *makerspace* prostora u knjižnicama. Pojašnjava tehnologije u oblaku te njihovo lakše upravljanje sustavima i resursima, daje pregled prednosti i izazova koje one donose te na što treba obratiti pozornost pri njihovom uvođenju. Posebno su važna posljednja dva poglavlja, prvo o automatizaciji knjižničnih procesa, samoposudbi te osiguranju građe omogućeno korištenjem RFID-tehnologije, što sve više knjižnica implementira u svoje korisničko poslovanje te drugo, o *makerspace* prostorima kao konkretnim primjerima transformacije knjižnice u mjesta učenja, kreativnosti i istraživanja novih tehnologija.

Drugo izdanje priručnika u cijelosti je revidirano i sadržajno ažurirano kako bi odgovorilo na brze promjene u području informacijske tehnologije. Time je priručnik zadržao svoju relevantnost i postao još vrijedniji izvor znanja za knjižničare te studente knjižničarstva i informacijskih znanosti. Njegova najveća vrijednost leži u kombinaciji teorijske podloge i jasne praktične primjenjivosti, pružajući znanja o procesima i protokolima, što omogućuje njihovu lakšu implementaciju u svakodnevno knjižničarsko poslovanje.

Iva Džambaski

iva.dzambaski@kgz.hr

**APARAC-JELUŠIĆ, TATJANA; SANJICA FALETAR.
PLANIRANJE, IZGRADNJA I VREDNOVANJE
KNJIŽNIČNIH PROSTORA. ZAGREB: NAKLADA LJEVAK,
2025.**

Do pojave knjige *Knjižnična arhitektura: prostor, kultura, identitet*, autorica prof. dr. Tatjane Aparac-Jelušić i prof. dr. Sanjice Faletar Tanacković, 2020. godine u izdanju Naklade Ljevak, knjižnična literatura o tom važnom segmentu knjižnične teorije i prakse bila je relativno slabo zastupljena na našem području. Pojavom te respektabilne znanstvene monografije knjižničarska zajednica, ali i svi ostali zainteresirani čitatelji – studenti, arhitekti i dizajneri koji se bave promišljanjem knjižničnih zgrada i knjižnica kao bitnih elemenata života zajednice, mogu konačno steći sveobuhvatan uvid u razvoj knjižnične arhitekture kroz teorijska ishodišta i različite pristupe oblikovanju knjižničnih zgrada, uz iscrpan pregled stručne literature.

Činjenica da velike i ubrzane globalne promjene neizbježno zahtijevaju nove koncepte i paradigme u poslovanju svih vrsta knjižnica koje podrazumijevaju transformaciju i prilagodbu samih knjižničnih prostora potaknula je autorice na nastavak istraživanja u pravcu planiranja i izgradnje knjižnica, odnosno proširenja ili prenamjene postojećih prostora. Stoga je pet godina poslije pred čitateljima nova knjiga, ovaj put s osobitim naglaskom na praktičnu primjenu teorijskih saznanja na navedene aspekte, uključujući i vrednovanje.

Knjiga *Planiranje, izgradnja i vrednovanje knjižničnih prostora* strukturirana je u sedam cjelina koje slijede nakon predgovora u kojem su autorice pojasnile temeljna polazišta daljnjeg istraživanja, koncept, metodologiju i ciljeve.

Već u naslovu prvog poglavlja autorice postavljaju ključno pitanje „Izgradnja nove knjižnične zgrade, proširenje postojećeg prostora ili adaptacija drugih zgrada za potrebe knjižnica?“. Pitanje je to s kojim su se suočili svi oni koji su se našli pred izazovom rješavanja prostornih problema knjižnica. Navedene mogućnosti autorice su pomno analizirale sa svih aspekata, i pozitivnih i negativnih, te pritom ponudile više pitanja čiji odgovori mogu pomoći u donošenju odluke o rješenju. Dodanu vrijednost čine brojni primjeri iz prakse hrvatskih i inozemnih knjižnica u kojima su sažeto predstavljeni različiti izazovi pred kojima su se našle uprave knjižnica, investitori i arhitekti te način njihova rješavanja. Za odluku neophodno je istražiti sve raspoložive mogućnosti, argumentirati dobre i loše strane pojedinih

varijanti, pri čemu je sudjelovanje i mišljenje knjižničarskih stručnjaka nezaobilazno.

Drugo poglavlje „Opća načela knjižnične arhitekture i dizajna“ sumira temeljne postavke koje su detaljno obrazložene u prvoj knjizi, no težeći sveobuhvatnosti, autorice su ta načela dodatno proširile te ih nije na odmet ponoviti jer ih uvijek treba imati na umu pri planiranju knjižničnih prostora: „fleksibilnost“, „organiziranost“, „kompaktnost“, „udobnost“, „pristupačnost“, „postojanost“, „proširivost“, „sigurnost i zaštita“, „prilagođenost“, „ekonomičnost“. Pojava i primjena tih načela predstavljena je kroz relevantnu literaturu koja ilustrira njihov razvoj i primjenu tijekom prošlih desetljeća, a što se odvijalo paralelno s najrazličitijim društvenim promjenama koje su inicirale nove konceptualne pristupe.

Treće je poglavlje posvećeno planiranju knjižničnih prostora tako da su uvodno predstavljene osnovne projektnog planiranja i definirane njegove faze, a potom pojašnjena obilježja pristupa planiranju knjižničnih prostora s motrišta različitih autora koji su se bavili tom problematikom. Naglasak je stavljen na važnost okupljanja tima oko zajedničkog cilja projekta i detaljnu pripremu kako bi se definirali kratkoročni i dugoročni ciljevi. Jedan od rezultata trebala bi biti i programska osnova kao temeljni dokument prema kojem će se razvijati daljnje projektne aktivnosti. U Prilogu 1 dan je predložak strukture programske osnove, što predstavlja dodatnu vrijednost ovom dijelu rada. Poglavlje sadrži i više tablica u kojima se definiraju faze projekta s ključnim aktivnostima, trajanjem, predviđenim rezultatima svake faze kao i niz praktičnih preporuka o kojima treba voditi računa u fazi planiranja.

Slijede dva poglavlja koja predstavljaju okosnicu sadržaja knjige. Tako se u četvrtom poglavlju pod nazivom „Faze, aktivnosti i postupci pri planiranju, izgradnji, proširenju ili adaptaciji prostora za potrebe knjižnice“ podrobno opisuje svaka faza i aktivnosti unutar pojedine od njih, od pripremne faze, faze planiranja, faze projektiranja do faze izgradnje i useljavanja, odnosno otvaranja za javnost. Uz to je podastrt niz primjera iz domaćih i inozemnih knjižnica koji ih ilustriraju, potkrijepljenih relevantnim navodima iz literature, istaknutim korisnim savjetima kao i pitanjima koja treba postaviti kako bi se došlo do relevantnih odgovora.

U petom poglavlju „Knjižnične prostorne potrebe i arhitektonsko-građevinski zahtjevi“ osobito dolazi do izražaja praktična vrijednost ovoga djela s obzirom na to da je predstavljena metodologija izračuna prostornih potreba prema funkcionalnim cjelinama knjižnice, utemeljena na hrvatskim standardima, kao i zahtjevi za arhitektonsko-građevinski dio koje bi trebali postaviti knjižničari sa svog aspekta kako se ne bi dogodili propusti koji bi kasnije mogli negativno utjecati na funkcionalnost prostora.

U šestom poglavlju „Vrednovanje nakon useljenja“ naglašena je važnost istraživanja percepcije novog prostora od strane korisnika i osoblja, kao i stupanj njihovog zadovoljstva te utvrđivanje mogućih problema i načini njihova otklanjanja. Kako bi se olakšao taj postupak, autorice su predložile upitnik sadržan u Prilogu 3 s ciljem prikupljanja navedenih informacija na temelju kojih će se provesti vrednovanje.

Posljednje, sedmo poglavlje je „Zaključak“ u kojem su autorice još jednom naglasile važnost oblikovanja fizičkog prostora knjižnica kao sigurnih i udobnih mjesta za učenje, stvaranje, razvoj kreativnosti, susrete, suradnju i društveni angažman pri čemu je neophodna suradnja knjižničara, arhitekata, osnivača, ali i lokalne zajednice.

Sadržaj knjige upotpunjuju prilozi sa širokom praktičnom primjenom: „Programska osnova“, „Preporučene veličine radnih mjesta“, „Kontrolna lista za održive knjižnične prostore“, „Tablica s elementima pristupačnosti knjižničkog prostora“, „Prijedlog upitnika za vrednovanje knjižničnih prostora“. Popis literature iznimno je bogat, a publikacija sadrži imensko i pojmovno kazalo te je opremljena nizom bilješki, kako bibliografskim podacima o citiranim djelima tako i komentarima samih autorica.

Monografija *Planiranje, izgradnja i vrednovanje knjižničnih prostora* rezultat je višegodišnjeg znanstvenog rada autorica u istraživanjima na temu knjižnične arhitekture, kao i praktičnog iskustva sudjelovanja u projektima i izradi programskih osnova različitih vrsta knjižnica u Hrvatskoj i regiji. Možemo je promatrati zasebno, ali i kao praktični nastavak prve knjige *Knjižnična arhitektura: prostor, kultura, identitet*. Djelo se može čitati u cjelini kao udžbenik, ali i odvojeno, segment po segment, kao priručnik, uputstvo, vodič, ovisno o fazi procesa planiranja i izgradnje i u tome je, među ostalim, njegova osobita vrijednost.

S odmakom od pet godina nakon izdanja prve te sada u cjelini s drugom knjigom, s pravom se može reći da je riječ o kapitalnim knjižničarskim djelima s naglašenim interdisciplinarnim karakterom. U vremenu posvemašnjih društvenih transformacija i novih paradigmi koje promiču zelenu komponentu, održivost, urbanu regeneraciju i sl. istaknuta je važnost knjižnica i potreba njihove prilagodbe, ali i poslana poruka da su knjižnice sastavni i neizostavan dio navedenih procesa. Kako bi knjižnice bile uspješne u posredovanju novih zadaća one, pored kvalitetnih izvora informacija i educiranog osoblja, moraju imati i planski osmišljene odgovarajuće prostore, opremljene odgovarajućim namještajem i suvremenom tehnologijom.

Ova je knjiga putokaz kako pristupiti planiranju, projektiranju i izgradnji knjižničkog prostora i vodič kako proći kroz cijeli proces od početka do kraja uz neizostavnu suradnju i komunikaciju sa stručnjacima drugih profila, te je kao takva

dragocjena za sve one koji će sudjelovati u budućim projektima, posebice knjižničarima, ali i arhitektima knjižničnih prostora, kao i svim drugim dionicima.

Ljiljana Črnjar

ljiljana.crnjar@gkri.hr

IDEJA, ORGANIZACIJA I PROVEDBA OKRUGLOG STOLA U GRADSKOJ KNJIŽNICI ZADAR „UTJECAJ SUVREMENIH KNJIŽNIČNIH PROSTORA NA POTICANJE ČITANJA“

U Hrvatskoj je posljednjih dvadesetak godina evidentna ekspanzija izgradnje i opremanja knjižnica, a knjižničarska i arhitektonska zajednica obogaćena je u pet godina s čak dva domaća priručnika na tu temu (suautorice T. Aparac-Jelušić i S. Faletar). U takvim pozitivnim pomacima za knjižnice i društvo za očekivati je da se arhitektonski i knjižničarski iskoraci u novogradnji elaboriraju i na širim platformama kao što su stručni skupovi i slično.

I zadarsko okruženje bilježi primjer nedavnog proširenja knjižnice. Naime, središnja zadarska posudbena knjižnica – Gradska knjižnica Zadar, preselila je 2023. godine Glazbenu i filmsku zbirku i otvorila novi Odjel za mlade u susjednoj, obnovljenoj zgradi Centra za mlade koji je povezan ostakljenim prolazom s matičnom zgradom Knjižnice. Tim je uspješnim zahvatom Gradska knjižnica Zadar dobila i primjereniji prostor za javna događanja, te je, između ostaloga, postala potencijalni kandidat za mjesto održavanja prigodnog skupa na temu knjižničnih prostora.

Tragom te ideje, upućen je 2024. godine prijedlog¹ Komisiji za izgradnju i opremu knjižnica da se održavanje skupa „Utjecaj suvremenih knjižničnih prostora na poticanje čitanja“ organizira 2025. godine upravo u Zadru, kao i prijedlog za buduće kontinuirano održavanje skupova Komisije (jednom na godinu) na temu planiranja/izgradnje/obnove knjižnica.

Skup je zamišljen kao mjesto otvorene i ravnopravne rasprave između dviju različitih struka – arhitekata i knjižničara, u formi okruglog stola kao najpogodnijeg oblika s obzirom na termin održavanja, s dodatnom mogućnošću sudjelovanja zainteresiranih knjižničara putem posterskih izlaganja.

Svrha je okruglog stola bila analizirati ulogu knjižničnih prostora u poticanju korištenja knjižnice, osobito učenja i čitanja. Ciljevi skupa bili su: ponuditi pregled teorijskih polazišta dobro opremljenog i uređenog prostora te iznijeti iskustva arhitekata u radu na konkretnim primjerima uređenja knjižnica; predstaviti

¹ Prijedloge je uputila autorica ovog teksta, koja je ujedno i članica HKD-ove Komisije za izgradnju i opremu knjižnica. Prijedlozi su usvojeni u vidu plana i programa rada Komisije za naredno razdoblje. Ideju o okruglom stolu u Zadru podržali su HKD te ravnateljica Gradske knjižnice Zadar.

primjere dobre prakse u novim/novouređenim zgradama s pozicije knjižničara; promišljati kako knjižnice u sveprisutnom digitalnom okruženju mogu motivirati korisnike na dolazak u fizički prostor.

Organizatori okruglog stola, pod pokroviteljskom Grada Zadra bili su Gradska knjižnica Zadar, HKD – Komisija za izgradnju i opremu knjižnica, Društvo knjižničara Zadar i Znanstvena knjižnica Sveučilišta u Zadru.

Pozvani su sudionici okruglog stola iz raznih vrsta knjižnica čije su zgrade ili prostori nedavno obnovljeni ili novosagrađeni (Niko Cvjetković, Gradska knjižnica Rijeka; Tihana Jurišić, Gradska knjižnica Biograd na Moru; Doroteja Kamber-Kontić, Gradska knjižnica Zadar; Vedrana Lugić, Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci; Ivana Perić, Knjižnica Osnovne škole Petra Preradovića Zadar; Danijela Riger Knez, Knjižnica Hotelijsko-turističke i ugostiteljske škole Zadar i Marijana Senkić-Klapan, Znanstvena knjižnica Sveučilišta u Zadru), arhitekti s radnim iskustvom u planiranju knjižničnih prostora (Ante Bljajić i Petar Kozina iz Društva arhitekata Zadar) i predstavnica Grada Zadra iz Upravnog odjela za kulturu i šport (Dina Bušić). Kao moderatorica pozvana je prof. dr. sc. Nives Tomašević, verzirana u problematiku skupa i urednica dviju spomenutih knjiga.

Skup je održan u ponedjeljak, 27. listopada 2025., od 11:00 do 13:30 sati, u Odjelu za mlade Gradske knjižnice Zadar, čiji je prostor time posvjedočio načelu modularnosti i jednostavne preinake za potrebe okupljanja većeg broja ljudi. Nazočno je bilo 60-ak prijavljenih sudionika, a na tri interaktivna ekrana (od 75 i 65 inča) u odjelima Knjižnice (ulazni dio, spoj s Odjelom za mlade i Odjel za mlade) mogla su se pratiti tijekom dana posterska izlaganja sa 17 predstavljenih postera iz cijele Hrvatske, koji su bili prezentirani do 8. studenoga 2025. Domaćini su se predstavili s pet tema zavičajnog karaktera: Kutak za novu generaciju: OZM Gradske knjižnice Zadar (M. Bakmaz, D. Kamber-Kontić, I. Kovač), Čitaonica Znanstvene knjižnice Sveučilišta u Zadru: kontinuitet i suvremenost prostora (T. Blažević, N. Miočić, M. Šimat), Utjecaj suvremenih knjižničnih prostora na poticanje čitanja: primjer Ogranka Grad Gradske knjižnice Zadar (Ž. Buljat, M. Klaić), Znanstvena knjižnica na Novom kampusu kao mjesto poticanja čitateljskih kompetencija studenata i studentsko „treće mjesto“ (K. Groš, K. Ivon, Z. Antulov), Gdje se u Gradskoj knjižnici Zadar uči i čita – radni prostori korisnika (V. Vitori).

S dobro osmišljenim pitanjima, vodeći računa o specifičnostima dviju struka, ali i točkama zajedničkih susreta koje određuju poželjnu suradnju, moderatorica je uspješno vodila konstruktivan, stručan i dinamičan okrugli stol.

Arhitekti su ukazali na zahtjevnost oblikovanja knjižničnih prostora s obzirom na njihovu multifunkcionalnost te istaknuli neophodnu suradnja s knjižničarima u procesu planiranja u vidu jasnih uputa o funkcijama određenih odjela. Arhi-

tekt Kozina naveo je primjer uspješnih arhitektonskih rješenja zapadnoeuropskih knjižnica, među kojima je izdvojio Dansku, a arhitekt Bljaić, s iskustvom projektiranja Odjela za mlade i Glazbene i filmske zbirke Gradske knjižnice Zadar te Centra za mlade, iznio je mišljenje da se u suradnji arhitekti trebaju koncentrirati na estetiku, a knjižničari na funkcionalnost prostora.

Dina Bušić, pročelnica Upravnog odjela za kulturu i šport Grada Zadra temu je postavila u širi kontekst planiranih građevina iz područja kulture u Zadru, s osvrtom na Centar za mlade, i naglasila potrebu suradnje koja se već ostvaruje u sinergiji Centra i Gradske knjižnice Zadar.

Na potencijalnu zamku novih, velikih prostora koje je potrebno i programski osmisлити ukazao je Niko Cvjetković te naveo uspješan primjer Dječje kuće – centra kulture i umjetnosti za djecu Rijeke koju programski, osim Knjižnice, osmišljavaju i druge kulturne ustanove (Gradsko kazalište lutaka, Art-kino i Muzej moderne i suvremene umjetnosti).

Kako preseljenje iz skućene kvadrature u komfornu, novosagrađenu biogradsku knjižnicu mijenja svijest knjižničara u kontekstu novih mogućnosti poslovanja, govorila je Tihana Jurišić te istaknula posljedično proširenje ponude, osobito događanja, povećanje upisa i posjeta, čime se knjižnica najčešće potvrđuje kao važan nositelj kulturnih aktivnosti u maloj sredini.

Ivana Perić i Danijela Riger Knez, obje predstavnice školskih knjižničara, istaknule su, osim prostorne veličine i značajnu ulogu opremljenosti i privlačnog dizajna koji može prostor školske knjižnice preobraziti u mjesto raznolikih aktivnosti, ugodnog višesatnog boravka i odmora, što je osobito prepoznato kod učenika s posebnim potrebama na primjeru Knjižnice Hotelijersko-turističke i ugostiteljske škole Zadar.

O primjeru obnavljanja čitaonice Znanstvene knjižnice (kojem je prethodilo uključivanje Knjižnice u sastav Sveučilišta u Zadru), provedeno prema suvremenim arhitektonskim i funkcionalnim standardima, čija ergonomija namještaja, svjetlosni uvjeti i akustika podupiru kvalitetu učenja i istraživanja, govorila je Marijana Senkić-Klapan.

Doroteja Kamber-Kontić, s iskustvom rada na proširenju i opremanju novo-uređenog prostora Glazbene i filmske zbirke i Odjela za mlade istaknula je da su novi prostori istovremeno novina i za korisnike i za djelatnike, osobito u planiranju sadržaja u razdoblju dok prostor zajedno učimo koristiti te istraživati njegove mogućnosti.

Uz ispriku zbog spriječenosti dolaska, Vedrana Lugić iz Gradske knjižnice Vinkovci predstavila je sažetim video-uratkom novosagrađenu zgradu Knjižnice koja nudi skandinavski nadstandard. Konceptom dnevnog boravka za razne uzra-

ste u kojem ne manjka strateški raspoređenih raznolikih sjedećih mjesta (stolica, fotelja, kauča), Knjižnica uz ostale sadržaje opravdava svoj slogan „Tvoj novi dom“.

U zaključnoj riječi okruglog stola apostrofirana je važnost teme, posebno u uvjetima kada su skupovi na temu izgradnje i opremanja knjižnica nešto rjeđi u hrvatskoj knjižničarskoj zajednici, te s obzirom na pozitivna objedinjena iskustva knjižničara i arhitekata koja mogu biti poticaj i inspiracija u budućim planiranjima. Zadarske knjižničare osobito je obradovala najava gđe Bušić da je u planu proširenje Gradske knjižnice Zadar, koja je po pitanju prostora, pa time i mogućnosti realizacije većeg broja sadržaja/aktivnosti uvelike limitirana. U planu je izrada idejnog projekta, a Gradska knjižnica treba pripremiti projektni zadatak s jasno definiranim potrebama Knjižnice.

Sudionici skupa iz publike otvorili su zanimljiva pitanja koja su potvrdila za ključnu misao i zaokružila općeniti uspješan dojam o svrhovitosti okupljanja. Druženje se nastavilo uz domjenak, a potom uz spontano dogovoren obilazak Centra za mlade za koji su okupljeni iskazali interes, uz vodstvo Dine Bušić.

Vrijedi napomenuti da je za prigodu održavanja okruglog stola tiskana programska knjižica sa sažecima posterskih izlaganja u nakladi od 100 primjeraka.

Povratne informacije polaznika i pozitivna percepcija teme, sadržaja i organizacije skupa motivacija su za planiranje narednih skupova sa srodnim ustanovama u zadarskoj knjižničarskoj zajednici, a Komisiji za izgradnju i opremu knjižnica inicijalni poticaj za kontinuiranu aktivnost u vidu osmišljavanja i realizacije sljedećeg – 2026. godine u Splitu.

Vera Vitori

vera.vitori@gkzd.hr

**THE DIGITAL READING CONDITION. ED. MARIA
ENGBERG, IBEN HAVE AND BIRGITTE STOUGAARD
PEDERSEN. LONDON; NEW YORK: ROUTLEDGE, 2023.**

Nakladnički niz Routledge Research in Digital Humanities izdavača Routledge (dio Taylor & Francis grupe) okuplja knjige koje se interdisciplinarno konceptualno i metodološki bave temom istraživanja suvremenog fenomena digitalnih humanističkih znanosti, odnosno načinima na koje računalna tehnologija utječe na ljudska iskustva. Niz naslova pokriva širok raspon tema – od digitalnih metoda i tehnologija istraživanja do teorijskih i kritičkih promišljanja o tome kako digitalni mediji mijenjaju proučavanje, ali i poučavanje predmeta interesa humanističkih znanosti. Cilj nakladničkog niza jest promicanje izvornih istraživanja koja se bave digitalnim transformacijama u humanističkim disciplinama prikazujući kako digitalne tehnologije ne samo da mijenjaju instrumente istraživanja nego i same uvjete čitanja, analiziranja i prezentiranja podataka.

Zbornik *The Digital reading condition* uredile su Maria Engberg, Iben Have i Birgitte Stougaard Pedersen. Ovaj interdisciplinarni zbornik okuplja niz tekstova koji istražuju kako digitalne tehnologije mijenjaju uvjete i načine čitanja i kako to utječe na razumijevanje čitanja kao kompleksne kulturološke prakse. Tematski knjiga se bavi čitanjem u digitalnom okruženju na više razina, donoseći teorijske i povijesne perspektive, ali i opise primjera dobre prakse u korištenju suvremenih digitalnih medija u školskim sustavima. U uvodu urednice zbornika definiraju sam naslov zbornika, odnosno digitalne uvjete čitanja kao skup tehnoloških, tjelesnih, kognitivnih, estetskih i društvenih parametara koji oblikuju nove načine na koje ljudi danas čitaju u digitalnom okruženju argumentirajući stav da se sama narav čitanja mijenja s razvojem medija te da tradicionalne, tiskanom tekstu naklonjene perspektive više ne mogu u potpunosti objasniti razvoj suvremenih praksi interakcija s tekstem.

Zbornik je strukturiran u pet tematskih poglavlja od kojih svako obrađuje određeno stručno područje te se ispred svakog poglavlja nalazi urednički uvod u temu, a na kraju knjige nalazi se opsežno kazalo pojmova i imena.

Poglavlje „Povijesne i sociokulturne perspektive čitanja“ (engl. *Historical and sociocultural perspectives on reading*) donosi radove koji definiraju uvjete digitalnog čitanja, proučavaju čitanje u kontekstu novih medija, uvode pojam multisenzornog čitanja i raspravljaju o razlici između nekadašnjeg načina čitanja i današnje višestruke pismenosti.

U poglavlju „Multisenzorno čitanje“ (engl. *Multisensory reading*) autori istražuju vezu između čitanja i svih ljudskih osjetila, načine digitalnog čitanja posredstvom aplikacija i modalitete multisenzornih iskustava čitanja zvučnih elektroničkih knjiga.

Poglavlje koje nosi naslov „Angažman čitatelja: aspekti digitalnog čitanja“ (engl. *Reading engagement: aspects of digital reading*) pruža nov pogled na digitalno čitanje istražujući mogućnosti dubinskog, fokusiranog i kritičkog čitanja u različitim knjižnim formatima i digitalnim kontekstima te donosi specifičnosti uranjanja u sadržaj putem različitih digitalnih formata, kao i motivaciju za takva nova čitateljska iskustva.

„Mladi čitatelji između medija“ (engl. *Young readers between media*) naslov je poglavlja koje je posvećeno iskustvima djece i mladih i njihovoj interakciji s digitalnim narativima u sustavu obrazovanja. Autori donose niz empirijskih analiza i primjera dobre prakse provedenih u različitim obrazovnim sustavima.

Završno poglavlje „Estetika i digitalno čitanje“ (engl. *Aesthetics and digital reading*) okuplja tekstove kojima je tema estetika i ambijentalnost digitalnog čitanja, donoseći koncept atmosferičnosti i rezonancije u digitalnim formatima koji su važni za multisenzorni način čitanja. Suvremena čitateljska iskustva, kao i drugačiji čitateljski okoliš potiču fenomenološka proučavanja novih uvjeta čitanja koji su digitalno kreirani, kao i uloge tehnologije u oblikovanju tih iskustava.

Ovaj zbornik okuplja radove oko teme multisenzornog čitanja u digitalnom okruženju istražujući takav način pristupa tekstu kao kompleksnu, medijski posredovanu aktivnost koja uključuje vizualne, auditivne, i interaktivne dimenzije, kao i upotrebu različitih ljudskih osjetila pri čemu se napušta teza o čitanju kao isključivo kognitivnom procesu. Autori pokazuju da digitalni prostori i alati ne moraju nužno poticati površno čitanje, nego da otvaraju prostor za nove oblike čitateljskog angažmana koji zahtijevaju redefiniranje, što danas uopće znači čitati u digitalno oblikovanom prostoru suvremenog svijeta.

Zbornik je namijenjen stručnjacima i znanstvenicima iz akademske zajednice, posebno istraživačima i studentima informacijskih znanosti, medijskih studija, digitalnih humanističkih znanosti, psihologije, pedagogije, književnosti, teorije čitanja i obrazovanja, ali i svima onima koje zanima razvoj novih formata knjige i načina na koje digitalna kultura transformira naše svakodnevne navike čitanja i usvajanja teksta.

Jasmina Kenda

jasmina.kenda@kgz.hr

**PETI-STANTIĆ, A.; M. BARBAROŠA-ŠIKIĆ. PUNI KRUG:
ZAŠTO I KAKO ČITATI S MLADIMA? ZAGREB: NAKLADA
LJEVAK, 2025.**

Anita Peti-Stantić i Mirela Barbaroša-Šikić, dugogodišnje suradnice na mnogim projektima za promicanje i poticanje čitanja, svoje su veliko iskustvo pretočile u knjigu.

Peti-Stantić sveučilišna je profesorica, prevoditeljica, a osim znanstvenog rada sudjelovala je u radu na Cjelovitoj kurikularnoj reformi te bila članica skupine koja je osmislila Nacionalnu strategiju za poticanje čitanja. Također, autorica je triju knjiga na temu čitanja. Djelokrug rada Barbaroše-Šikić nije manje dojmljiv. Osim što je viša savjetnica za hrvatski jezik u Agenciji za odgoj i obrazovanje te kroz brojna predavanja i radionice potiče profesionalni razvoj učitelja i nastavnika, Barbaroša-Šikić bila je članica državnih povjerenstava za natjecanje iz hrvatskog jezika i LiDraNo-a, suautorica je udžbenika, urednica više znanstvenih monografija, vodi webinare „Pisci na mreži“ i dio je projektnog tima „Čitanje u fokusu“. Uz sve navedeno najveća vrijednost obiju autorica jest njihovo iskustvo u praksi, izravnom radu s djecom i mladima, ali i učiteljima, kao i nastojanjima da se čitanju pristupi na drugačiji način.

Knjiga je naslova *Puni krug*, i to ne bez razloga. Čitanje kreće od pojedinca i usamljenička je aktivnost koja se tek kasnije, kroz razgovore i rasprave, dijeli i time postaje društvena aktivnost. Od prvog čitanja, i razumijevanja teksta na „svoj način“, do razgovora s drugima o pročitanoj, i razumijevanja teksta na drugačiji i novi način zatvara se krug.

Knjiga se sastoji od pet poglavlja: Razgovorom i čitanjem do dvopismenog mozga, Čitatelji i čitanje, od vještine do izbora i/ili obratno, Proces čitanja ili čitački proces? Sjajne učiteljice i Resursi, više i manje konkretni, koje je nastalo u suautorstvu s Jasminom Kendom.

U digitalnom dobu čita se više no ikad, ali drugačije. Umreženost i stalna dostupnost otežavaju da se odvojimo od mnoštva (često nepotrebnih) informacija i usmjerimo na čitanje. To dovodi do površnog čitanja, dok dubinsko zahtijeva koncentraciju. Stoga autorice u prvom poglavlju naglašavaju važnost razvoja dvopismenog mozga o kojemu u svojoj knjizi piše Maryane Wolf. Iako je mlade važno potaknuti na dubinsko čitanje, istovremeno se mora prihvatiti činjenicu da oni žive u digitalnom svijetu i površ(i)n(sk)im čitanjem prikupljaju velike količine informacija. Dubinsko čitanje treba razvijati i vježbati te, iako su roditelji najbliži

i najbolji uzor, na njih se ne može uvijek djelovati. Zbog toga su škole, učitelji i nastavnici, knjižničari i odgajatelji, važni suradnici i logični partneri u razvoju jezičnih vještina. Autorice posebno naglašavaju da je svaki učitelj, bez obzira koji predmet poučavao, učitelj čitanja. Također, nije sve u čitanju lektire, već su važni i znanstveno-popularni tekstovi.

Drugo poglavlje posvećeno je svladavanju i razvoju vještine čitanja, a započinje tekstom Antuna Šoljana kojim se otvaraju pitanja prikladnih i neprikladnih tekstova za djecu, podjele na književnost za djecu i književnost za odrasle uz povlačenje usporedbe s drugim umjetnostima (primjerice, dijeli li se slikarstvo ili glazba na onu za djecu i za odrasle?). Razvoj čitateljskih vještina započinje u najranijoj dobi, kroz igre riječi, čitanje i pripovijedanje, potom se nastavlja kroz čitanje tijekom školovanja. Upravo zato ovo poglavlje sadrži praktične savjete za odabir slikovnica za interaktivno čitanje i bolje razumijevanje, čiji su tekst i ilustracije kreativni i maštoviti te pobuđuju djetetovo razmišljanje i potrebu za dodatnim pojašnjenjima i razgovorom. Na kraju poglavlja autorice preporučuju niz slikovnica, odnosno knjiga, od predškolske do srednjoškolske dobi.

Poglavlje „Proces čitanja ili čitalački proces?“ autorice započinju dvama pitanjima: koji su ciljevi rada na čitalačkoj pismenosti mladih te što je danas uopće knjiga i koliko je čitatelj svjestan odabira medija s kojeg čita. Kako bi pojasnile povezanost čitanja, razumijevanja i učenja autorice se oslanjaju na S. Dehaenea koji je utvrdio četiri stupa učinkovitog učenja (pažnja, aktivno sudjelovanje, povratna informacija o pogreškama i konsolidacija). Poglavlje završava promišljanjem o čitanju u obrazovnom procesu, rade li učitelji na motiviranju učenika i kako, koliko je važno da svi učenici pročitaju tekst i mijenjaju li učitelji pristup ako ne dobivaju odgovarajuću povratnu informaciju od učenika, koliko je važno dokazati da je tekst uistinu pročitano... jer osnovni cilj čitanja trebao bi biti razumijevanje pročitano.

Odgovore na postavljena pitanja čitatelji će pronaći u poglavlju „Sjajne učiteljice“. Upravo opisani primjeri dobre prakse koje su učiteljice same osmislile i provele s učenicima dokazuju da primjena drugačijeg pristupa u poticanju čitanja i odabiru tekstova, rad na tekstu i s tekstom te vrednovanje približavaju tekst mladima. Kreativnošću i upornošću učiteljica, uvođenjem suvremenih autora, razgovorima o jeziku i smislu pročitano pomalo se tekst i jezik prestanu doživljavati kao barijera i u učenika se pobuđuje motivacija za čitanje. U razvoju čitateljskih navika izvan učioničkog okruženja autorice naglašavaju i važnu ulogu školskih knjižničara, kao i knjižničara na dječjim odjelima. Oni djeci koja vole čitati nude nešto više, a djecu koja još nisu otkrila čari čitanja nastoje uvesti u taj svijet kroz različite projekte i čitateljske klubove. Osim toga, knjižničari su velika podrška u obrazovnom procesu jer prate produkciju i mogu savjetovati učitelje pri odabiru izborne lektire, kao i dodatnih naslova.

U poglavlju „Resursi, više i manje konkretni“ autorice podsjećaju na različite izvore koji su dostupni. Od tiskanih knjiga, preko velikih jezičnih modela i umjetne inteligencije, pa sve do različitih digitalnih alata, no najvažniji resurs (iako baš ne zvuči humano) ipak su ljudi. I to ne samo učitelji, već i pisci, ilustratori i svi koji posreduju između učenika i knjiga. Ovdje se navodi i prednost elektroničkih zvučnih knjiga u obrazovnom sustavu, kao i prepreke koje se pojavljuju pri njihovom uvođenju. Naravno, autorice uz probleme odmah nude i rješenje, odnosno strategije za slušanje zvučnih knjiga. Primjeri navedeni u potpoglavljima praktična su pomoć svima u čitateljskom krugu, odgajateljima, učenicima, učiteljima i roditeljima, odnosno svima koji se bave čitanjem s djecom i pripovijedanjem. Osim toga, u poglavlju su opisani mnogi korisni izvori: portali, nacionalna kampanja „Čitaj mi“, projekt „Rođeni za čitanje“ i drugi međunarodni i nacionalni projekti za djecu i mlade, poput „Čitanje u fokusu“ ili „Pisci na mreži“, manifestacije „Novigradsko proljeće“ i „LiDraNo“, ali i projekt „Učitelji u fokusu“.

Teorijski dio knjige potkrijepljen je brojnom znanstvenom literaturom, ali i esejima i književnim tekstovima, koje autorice nesebično dijele i potiču čitatelje da ih pomnije pročitaju.

Knjiga je namijenjena svima koji su dio odgojno-obrazovnog procesa, učenicima, njihovim učiteljima i knjižničarima, ali zbog svoje prohodnosti mogu ju s lakoćom čitati svi koje zanima proces čitanja. Autorice kroz poglavlja pišu o vrijednosti, važnosti i smislu čitanja, promišljajući pri tom o djeci i njihovim roditeljima, odgajateljima i svima koji smatraju čitanje važnom vještinom, jer ne zaboravimo, čitanje se ne stječe rođenjem već je ono sposobnost koja se razvija i koju treba njegovati.

Alka Stropnik

alka.stropnik@kgz.hr

DELANDRUS LENET IEASHEA SEALES. LEVERAGING AI IN SCHOOL LIBRARIES: FROM BASICS TO BEST PRACTICES. CHICAGO: ALA EDITIONS, 2026.

Knjiga *Leveraging AI in school libraries: from basics to best practices* donosi niz konkretnih primjera za praktičnu i učinkovitu uporabu umjetne inteligencije u poslovima školskih knjižničara. Pokriva široko područja rada knjižničara u školi, od izrade obvezne dokumentacije, stručnih knjižničnih poslova do obrazovnog dijela, odnosno rada s učenicima.

Autorica Delandrus Lenet Ieashea Seales diplomirala je na Sveučilištu Sjeverna Karolina. Tijekom 16 godina rada, radeći kao učiteljica za učenike s posebnim potrebama, školska knjižničarka i voditeljica javne/gradske knjižnice, stekla je iskustvo i stručnost u više područja, a trenutačno je doktorandica na Sveučilištu Sjeverna Karolina. Članica je u odboru Organizacije za obrazovnu tehnologiju u Sjevernoj Karolini.

Sadržaj knjige podijeljen je u četiri poglavlja u kojima se govori o osnovnim pojmovima u umjetnoj inteligenciji (dalje u tekstu UI), korištenju UI-a u poslovima školskog knjižničara, obrazovnog rada s učenicima te dokumentaciji školske knjižnice kao dijela školske ustanove, odnosno školskog sustava. Na kraju knjige, u četiri dodataka, navedeni su: AASL standard primjenjiv na ishode povezane s generativnim UI-em (koji su obvezni poštovati školski knjižničari u SAD-u); sistem praćenja i procjene uspješnosti primjene propisa o UI-u u knjižnici; popis izvora za edukaciju o UI-u prema namjeni i svrsi te popis alata UI-a prema njihovoj namjeni.

Edukacijska je tehnologija uvelike promijenila pristup poučavanju i učenje učinila interaktivnijim i pristupačnijim omogućavajući lakšu prilagodbu različitim potrebama učenika. Učenje i poučavanje doživljavaju jednu od najvećih transformacija upravo ulaskom UI-a u škole. To predstavlja nove mogućnosti za inovativnost i bolju učinkovitost u radu. U našoj svakodnevici UI postoji godinama i koristi se kroz razne uređaje, servise i digitalne asistente koji olakšavaju obavljanje niza praktičnih zadataka: koristeći digitalne karte prilikom putovanja, formiranja medijskog sadržaja koji se želi pratiti i traženja informacija za osobne potrebe. U prvom poglavlju, osim temeljnih pojmova u tom području, poput algoritma, UI-a, generativnog UI-a, govori se o još jednom važnom, a često zanemarenom aspektu korištenja UI-a, a to je njegova ekološka komponenta. Također, detaljno je opisan način formuliranja dobrog *prompta* koristeći CLEAR-okvir (Context – opisati kontekst u okviru kojeg se traži odgovor; Language – koristiti jasne i jed-

nostavne jezične strukture; Explain the format – objasniti kakav odgovor se želi povratno dobiti, npr. zadani broj znakova ili rečenica; Audience – definirati kome je odgovor namijenjen; Relevance – prilikom formuliranja *prompta* navesti što se odgovorom želi postići).

Umjetna inteligencija školskim knjižničarima nudi brojne mogućnosti primjene u različitim aspektima rada, od poslova vezanih za obveznu dokumentaciju do obrazovnog rada s učenicima. U poglavlju „Umjetna inteligencija i školski knjižničar“ dane su smjernice za uštedu vremena u procesu planiranja nastave i za stvaranje novih sadržaja kao što su scenariji poučavanja i individualizacija zadataka prema potrebama učenika. Navedeni primjeri u knjizi sadrže temu, ishode, vrijeme ostvarivanja, potrebne resurse, razradu nastavnog sata s opisanim aktivnostima i metodama rada, diferenciranu prema različitim uzrastima učenika. Uz navođenje brojnih prednosti korištenja UI-a, autorica podsjeća na obvezno provjeravanje svakog sadržaja generiranog UI-em prije nego što se on prezentira učenicima i naglašava važnost stručnosti i iskustva školskih knjižničara. U tom poglavlju navode se i primjeri kako Microsoft Copilot, Google Gemini, ChatGPT, CanvaAI mogu pomoći u izradi pitanja i tekstova za vrednovanje razumijevanja pročitanoa ili u raznim drugim poslovima školskih knjižničara (promicanje knjižničnih aktivnosti, katalogizacija, vidljivost knjižnice u zajednici i dr.).

U poglavlju „Umjetna inteligencija i učenici“ ističe se kako korištenje UI-a u školskoj knjižnici mora biti u skladu s važećim propisima i postojećim kurikulumima te se mora koristiti svrhovito s ciljem ostvarivanja ishoda u pojedinim predmetima ili područjima. Slijedi niz savjeta kako oblikovati dobar *prompt* prema, u knjizi ranije opisanoj, CLEAR-metodi te usporedbe loših, dobrih i izvrsno oblikovanih *promptova* za istraživanje o raznim temama. Poglavlje zatim obiluje primjerima korištenja konkretnih digitalnih alata koji koriste UI, razrađenih prema dobi učenika i ishodima koji se žele ostvariti. Educiranje učenika i njihovo uvođenje u svijet umjetne inteligencije treba raditi s oprezom, napominje autorica, jer, kao što i školski knjižničar uvijek treba provjeriti generirani sadržaj, tako treba i svoje učenike upućivati na provjeru. Pojmovi halucinacija i nepostojeći citat (*engl. ghost citation*) navedeni su kao primjeri potpuno izmišljenog ili postojećeg, ali netočno navedenog generiranog sadržaja kada se radi o citiranju izvora koji često izgledaju vrlo vjerodostojno, a zapravo vode na nepostojeće ili netočno navedene izvore.

U posljednjem poglavlju, „Umjetna inteligencija i školska knjižnica“, govori se o politici korištenja UI-a u knjižnici i školi. Prikazan je razrađeni plan sa sedam osnovnih koraka za razvoj i primjenu pravila korištenja UI-a u školskoj ustanovi. Kroz cijelu knjigu te ponovo i u posljednjem poglavlju, uz navođenje brojnih prednosti korištenja umjetne inteligencije u radu školskih knjižničara, autorica naglašava važnost kritičkog promišljanja i propitkivanja sadržaja generiranog UI-em.

Ova knjiga, u početku teorijom, a zatim i mnoštvom primjera pomaže školskim knjižničarima razumjeti kako najbolje iskoristiti mogućnosti koje nudi umjetna inteligencija u svakodnevnom radu u školskoj knjižnici. U administrativnim i stručno knjižničnim poslovima najveća prednost korištenja UI-a jest ušteda vremena, a u radu s učenicima to je omogućavanje personaliziranog učenja prilagođenog individualnim potrebama svakog učenika. Iako je namijenjena prvenstveno školskim knjižničarima, korisna je i svim drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima koji u svoj rad žele uvrstiti i koristiti prednosti koje nudi UI u obrazovanju, uz naglasak na etičkoj i odgovornoj upotrebi usklađenoj s važećim propisima u obrazovanju.

Blanka Špeglić

blanka.babic@skole.hr

AUDREY BARBAKOFF; NOAH LENSTRA. THE 12 STEPS TO A COMMUNITY-LED LIBRARY. CHICAGO: ALA EDITIONS, 2024.

Ovaj naslov izdanje je Američkog knjižničarskog društva (ALA), koje svojom izdavačkom djelatnošću nastoji unaprijediti programe i usluge knjižnica te poticati razvoj studija informacijskih znanosti. Autori su Audrey Barbakoff, ravnateljica Co/lab Capacityja, tvrtke koja pruža konzultantske usluge za knjižnice i dobrovoljne organizacije i Noah Lenstra profesor na Studiju bibliotekarstva i informacijskih znanosti Sveučilišta Sjeverna Karolina u Greensborou. Oboje se bave temom uloge narodne knjižnice u zajednici i autori su brojnih članaka i knjiga.

Knjiga *The 12 steps to a community-led library* sastoji se od pet dijelova te uvoda i zaključka, a nakon svakog poglavlja nalaze se opsežne bilješke. Knjiga opisuje model od dvanaest koraka koji je osmislila A. Barbakoff i koji provodi u sklopu svoje tvrtke. U uvodu naziva „Zajednica je srce knjižnice“ (engl. *The Community is the heart of the library*) autori opisuju kako se služiti ovom knjigom koja daje konkretne upute uz pomoć kojih svaka knjižnica može uključiti u samo srce svoje zajednice upravo one dijelove društva koji se uvijek osjećaju isključenima, a to su doseljenici i stanovnici slabijeg imovinskog stanja i obrazovanja.

U prvom poglavlju prvog dijela, „Osnove planiranja koje vodi zajednica“ (engl. *Community-led planning 101*), autori pojašnjavaju zašto je važno uključiti zajednicu u rad knjižnice i koji su osnovni koncepti rada takve knjižnice.

Drugo poglavlje s naslovom „Odnosi prema pravednosti, raznolikosti, uključivosti i socijalnoj pravdi“ (engl. *Relationship to equity, diversity, inclusion, and social justice*) pojašnjava da se takvim projektima moć vraća zajednici. Zajednica odlučuje što je cilj projekta i kako se on vrednuje, a knjižnica daje svoje resurse – prostor, vrijeme zaposlenika, informacije i stručnost.

„Kako provoditi planiranje koje vodi zajednica“ (engl. *How to conduct community-led planning*) naziv je trećeg poglavlja, za koje sami autori kažu da je najmanje važno. Osnovni koraci već su godinama poznati, ali svaki projekt je drugačiji, pa tako i svaka zajednica. Stoga treba ići korak po korak i prilagođavati se situaciji.

„Procjena kapaciteta knjižnice koju vodi zajednica“ (engl. *Assessing your library's community-led capacity*) četvrto je poglavlje i opisuje kako ocijeniti jeste li knjižnica visokog ili niskog kapaciteta te kako krenuti od te točke. Na kraju poglavlja nalazi se test samo-procjene.

Peto poglavlje, „CoLaB Model za izgradnju kapaciteta za knjižnice koje vodi zajednica“ (engl. *The Community-Led Capacity-Building Model, CoLaB*), opisuje model koji se sastoji od tri faze i dvanaest koraka, a osmislila ga je dr. Barbakoff kao temelj plana za knjižnicu koju vodi zajednica.

Drugi dio knjige opisuje prvu fazu CoLaB modela i sastoji se od tri koraka. Prva faza označava inspirativnu promjenu, a nužno je da osobe na voditeljskim pozicijama podupiru tu promjenu. Poglavlja se nazivaju prema koracima CoLaB modela.

Prvi korak, „Postavite jasna očekivanja i odgovornost za EDISJ“ (engl. *Set clear expectations and accountability for EDISJ*),¹ odnosi se na to da voditelji ustanova moraju biti spremni odvojiti vrijeme i novac za te planove. Drugi korak, „Vježbajte razumijevanje a ne procedure“ (engl. *Train for understanding, not procedure*), poručuje da se uz predavanja o tome kako nešto raditi, knjižnice trebaju i same uključiti u razne programe. Treći korak naslovljen „Povežite se s izvornim vrijednostima i ciljevima zajednice“ (engl. *Connect to core values and community goals*) govori o tome da ljudima treba pokazati da su projekti važni i da se u njih vrijedi uključiti jer istraživanja pokazuju da će se tada korisnici radije uključiti.

Treći dio knjige počinje drugom fazom CoLaB modela naziva, „Transformacijska promjena“ (engl. *Transformational change*), a odnosi se na promjene u samoj organizaciji i procesima koji nastaju provođenjem modela.

Četvrti korak, „Njeguajte razvojni način razmišljanja“ (engl. *Foster a growth mindset*), potiče sudionike da krenu u projekt s onim što znaju, te da se ne boje učiti iz svojih pogrešaka.

Peti korak, „Razvijajte psihološku sigurnost za kulturu inkluzivnih inovacija“ (engl. *Develop psychological safety for a culture of inclusive innovation*), ukazuje na to da je potrebno ostvariti sigurnu okolinu u kojoj se nitko neće bojati izreći svoje ideje i mišljenje te poticati ljude da isprobavaju nove ideje.

Šesti korak, „Odvojite vrijeme i mjesto za promišljanje o postignutom“ (engl. *Make time and space for reflection*), vodi prema stajalištu o važnosti promišljanja, promatranja koje može imati jače i slabije strane te uči o tome što se može popraviti i gdje se mogu uočiti mjesta za napredak.

Sedmi korak, „Na prvo mjesto stavite međuljudske odnose i kulturnu poniznost“ (engl. *Prioritize interpersonal skills and cultural humility*), posebno je važan zbog izgradnje odnosa i suradnje sa zajednicom.

¹ EDISJ – Equality, Diversity, Inclusion, and Social Justice – hrv. pravednost, raznolikost, uključivost i socijalna pravda.

Osmi korak, „Primjenjujte prijašnje znanje“ (engl. *Apply prior knowledge*), upućuje na to da u situacijama u kojima je postojeće stanje novo, ipak se može uočiti određeno prethodno iskustvo sa sličnim projektima koje valja upotrijebiti.

Korak devet naslova „Izgradite znanje o zajednici kroz međusobno povezivanje“ (engl. *Build community knowledge through relationships*) ukazuje na to da nije dovoljno koristiti demografske brojke i podatke i da je puno važnije saznati kako zajednica misli i osjeća, što se može samo kroz međuljudske odnose.

Četvrti dio knjige, treća faza „Promjene u poslovanju“ (engl. *Operational change*), govori o fazi u kojoj su prikazane vidljive prakse neke organizacije i kako ona postiže ono što treba učiniti da bi unaprijedila svoje poslovanje.

Deseti korak, „Dajte zaposlenicima vremena, prilagodljivost i autonomiju da izgrade veze“ (engl. *Give staff time, flexibility, and autonomy to build relationships*), govori o tome da je zaposlenicima potrebno vrijeme da nauče nove vještine i da sgrade veze sa zajednicom. Vrlo rigidni rasporedi često neće biti zadovoljavajući, pa je potrebna autonomija u donošenju odluka.

Jedanaesti korak, „Neka svi sudjeluju“ (engl. *Make it everyone's work*), označava da je projekt najuspješniji kada su svi uključeni i odgovaraju za neki dio projekta.

Posljednji, dvanaesti korak, „Vrednujte uspjeh kroz ostvarene veze“ (engl. *Measure success through relationships*), usmjeren je na to da će se uspjeh takvih projekata teško mjeriti uobičajenim statistikama, pa je važno vidjeti vrijednost u samom procesu i uključiti zajednicu u vrednovanje. Najvažnije je projekt učiniti održivim.

Peti dio pod nazivom „Procjena, prilagodba i rješavanje problema“ (engl. *Evaluating, adapting, and troubleshooting*) daje osnovne alate za procjenu procesa kroz koji knjižnica prolazi jer, iako se proces sastoji od dvanaest koraka, nije uvijek moguće sve to linearno izvesti te je nužno prilagođavanje u svakom trenutku.

Na kraju dolaze zaključak, bibliografija te abecedni indeks pojmova. Sama knjiga vrlo je praktična, prepuna pokaznih primjera i jednostavnih koraka te se može upotrijebiti kao temelj za provedbu i nekih drugih programa u knjižnici.

Margareta Matijević Kunst
margareta.matijevic.kunst@kgz.hr

**WELL-BEING IN THE LIBRARY WORKPLACE: A
HANDBOOK FOR MANAGERS / EDITED BY BOBBI L.
NEWMAN. CHICAGO: ALA EDITIONS, 2025.**

Knjiga *Well-being in the library workplace: a handbook for managers* (u slobodnom prijevodu „Dobrobit u knjižničarskom radnom okruženju: priručnik za voditelje“, objavljena 2025. u izdanju ALA Editions, predstavlja opsežan i tematski raznolik izbor radova koji urednički potpisuje Bobbi L. Newman. Strukturirana kao priručnik, namijenjena je prvenstveno voditeljima u knjižničnom okruženju koji se svakodnevno susreću s dvojakim izazovom: uspostavom balansa između privatnog i poslovnog okruženja te stvaranjem poticajnog radnog mjesta. Namijenjena je i svima koji svjesnim upravljačkim odlukama nastoje doprinijeti dobrobiti zaposlenika kao ključnog preduvjeta kvalitetnog rada, profesionalnog razvoja i zdrave organizacijske kulture. Knjiga sadrži osamnaest radova kojima prethode predgovor K. D. Kendrick i uvod B. L. Newman.

U predgovoru Kendrick objašnjava kako autori sadržanih radova zagovaraju nov pristup organizaciji poslovnog okruženja, empatične strategije koje dobrobit zaposlenika vide kao važan dio knjižničnih radnih mjesta. Cilj im je potaknuti voditelje na odbacivanje tradicionalnog shvaćanja vodstva te uključivanje programa dobrobiti kojima zaposlenici postaju aktivni sudionici, a ne samo pasivni izvršitelji posla. Newman uvodno iznosi mišljenje kako njegovanje dobrobiti na radnom mjestu više nije stvar luksuza već prijeke potrebe, posebice danas, kada se knjižnice susreću s raznim izazovima, među kojima izdvaja: profesionalno strahopoštovanje koje dovodi do samozanemarivanja zaposlenika i posljedično njihovog sagorijevanja; umor od suosjećanja koji nastupa uslijed stalne izloženosti zaposlenika emocionalnim i psihološkim teretima korisnika; preveliko radno opterećenje, manjak kontrole zaposlenika nad radnim procesima i odlukama vodstva koje dovodi do osjećaja nemoći i podcijenjenosti; te problem nevidljivog rada koji je čest u knjižnicama poput rada sa zahtjevnim korisnicima, održavanja stalnog pozitivnog raspoloženja, organiziranja događanja, mentoriranja novog osoblja, sudjelovanja u odborima i održavanja događaja.

Organizacijskim uvjetima i prikazima raznih načina kojim voditelji, njegujući kulturu dobrobiti, mogu kreirati pozitivno okruženje za sebe i svoje zaposlenike, graditi povjerenje i lojalnost te osnažiti zaposlenike da svaki dan daju najbolje od sebe, bave se autori prvih četrnaest poglavlja, dok autori zadnjih četiriju poglavlja tematiziraju izazove s kojima se susreću voditelji te važnost uspostave ravnoteže

između profesionalne odgovornosti i vlastite dobrobiti kako i sami ne bi doživjeli sagorijevanje i manjak motivacije.

Prvo poglavlje „Setting the tone“ (u slobodnom prijevodu „Određivanje ozračja“) bavi se važnošću postavljanja granica i uspostavljanja ravnoteže između privatnog i poslovnog života s ciljem zaštite mentalnog zdravlja zaposlenika. Nejasne granice između radnih uloga, vremena i odgovornosti dovode do iscrpljenosti zaposlenika. Voditelji prvi moraju voditi brigu o navedenome i biti pokazateljima dobrog primjera.

Drugo poglavlje „Diving into difficult conversations“ (u slobodnom prijevodu „Upuštanje u teške razgovore“) tematizira važnost komunikacije, prvenstveno vođenja „težih“ razgovora, tj. rješavanja konflikata kako bi se izbjeglo dugoročno narušavanje radne atmosfere. Autorica iznosi nekoliko strategija u slučaju konfliktnih situacija te konkretne procedure za poboljšanje komunikacije na razinama osoblje-osoblje, osoblje-voditelj i osoblje-korisnik.

Autori u poglavlju „Tell me more“ (u slobodnom prijevodu „Recite mi još nešto više“) ističu komunikaciju kao temelj dobrobiti i profesionalnog razvoja pojedinaca i timova. Aktivno slušanje, empatija i otvoren dijalog predstavljaju ključne elemente zdravog okruženja. Komunikacija se ne promatra samo kao prijenos informacija već kao sredstvo izgradnje povjerenja i međuljudske povezanosti. Poglavlje sadrži praktične prijedloge za modeliranje jasnih i podražavajućih komunikacijskih obrazaca: šest sveobuhvatnih načela koje je potrebno uključiti u komunikacijske prakse i tri alata za afirmativnu komunikaciju, a sve s ciljem zaštite mentalnog zdravlja.

Četvrto poglavlje „Advocacy for staff wellness“ (u slobodnom prijevodu „Zagovaranje dobrobiti zaposlenika“) bavi se prepoznavanjem zaposlenika kao ljudskih bića te važnost prepoznavanja njihova kvalitetnoga rada. Autori iznose da nagrađivanje i postizanje dobrobiti zaposlenika nije uvijek povezano s velikim financijskim ulaganjima te prikazuju mnoge kreativne i jednostavne načine kojima je moguće pružiti podršku zaposlenicima, pokazati im koliko ih cijene i koliko su im važni. Time se stvara skladnije i produktivno radno okruženje na obostrano zadovoljstvo i dobit.

U petom poglavlju „Not an emergency room“ (u slobodnom prijevodu „Ovo nije hitan slučaj“) autorica se bavi problemom voditeljskih nereálnih očekivanja i kulture stalne hitnosti. Upozorava na negativne posljedice za mentalno zdravlje zaposlenika i pad njihove poslovne uspješnosti u radnim okruženjima u kojima se sve doživljava kao krizna situacija te savjetuje kako preokrenuti takvu situaciju.

Autorice u poglavlju „Recognition and appreciation: building a positive workplace culture“ (u slobodnom prijevodu „Prepoznavanje i uvažavanje: građenje pozitivne radne atmosfere“) naglašavaju važnost odavanja priznanja i zahvalnosti te

važnost istog za osnaživanje, motiviranje i razvoj osjećaja vrijednosti kod zaposlenika. Prikazuju primjere redovitog i iskrenog prepoznavanja doprinosa zaposlenika i posljedični utjecaj na stvaranje pozitivnog radnog okruženja i njegovanje poslovne dobrobiti.

U poglavlju „Solutions for library workspaces“ (u slobodnom prijevodu „Rješenja za knjižnične radne prostore“) tematiziraju se ergonomski aspekti radnog okruženja koji izravno utječu na zdravlje i produktivnost zaposlenika. Autori daju smjernice za osnivanje ergonomskog odbora u knjižnicama te prikazuju neke od mogućih ergonomskih rješenja u zasebnim i zajedničkim uredima te pultovima za pružanje knjižničnih usluga.

Osmo poglavlje „Nurturing social connections and collaboration“ (u slobodnom prijevodu „Njegovanje društvenih veza i suradnji“) prikazuje razmatranje autora o važnosti društvenih veza i suradnje među zaposlenicima. Ističu snažan utjecaj koji osjećaj pripadnosti i međusobne podrške ima za dobrobit zaposlenika i „zdravih“ radnih okruženja te navode jednostavne i isplative strategije koje promiču druženje i zajedništvo.

Autor u idućem poglavlju „Professional development is a wellness program“ (u slobodnom prijevodu „Profesionalni razvoj je dobrobit zaposlenika“) ukazuje na povezanost profesionalnog razvoja i dobrobiti zaposlenika. Dajući jasne smjernice zagovara promjenu paradigme s planiranja profesionalnog rasta od strane poslodavca s ciljem postizanja boljih rezultata za organizaciju na planiranje poslovnog razvoja koji je usmjeren prvenstveno na zaposlenika, a posljedično onda i na cijelu organizaciju. Kontinuirano učenje i mogućnosti napredovanja promatraju se kao ključni elementi motivacije, samopouzdanja zaposlenika i dugoročnog zadovoljstva poslom.

Kroz poglavlje „The Healing effect of social connections“ (u slobodnom prijevodu „Ljekovitost društvenih veza“) autorica ukazuje na problem usamljenosti i naglašava ljekovitu ulogu knjižnica i knjižničara te savjetuje kako knjižnice mogu pomoći izgradnji povezanih zajednica i smanjivanju usamljenosti u društvu, ali i u vlastitom radnom okruženju.

Dobrobit iz perspektive zaposlenika s invaliditetom kritički propituje autor članka „Disability and wellness“ (u slobodnom prijevodu „Invaliditet i dobrobit“). On zagovara inkluzivniji i prilagodljiviji pristup korištenja univerzalnog dizajna prostora s ciljem pristupačnosti ukazujući na manjkavosti univerzalnih modela dobrobiti i na zanemarivanje potreba zaposlenika s invaliditetom.

Stigmatizacijom ljudskog tijela i predrasudama povezanih s debljinom bavi se autorica u idućem članku „Confronting anti-fat bias to create more inclusive libraries“ (u slobodnom prijevodu „Suočavanje s predrasudama o pretilim ljudima s ciljem stvaranja inkluzivnijih knjižnica“) naglašavajući potrebu za inkluzivnim

politikama i praksama kojima se na radnim mjestima uvažava raznolikost tijela i iskustava zaposlenika.

U poglavlju „Addressing moral injuries in librarianship“ (u slobodnom prijevodu „Moralne povrede u knjižničarstvu“) autorice se bave pojmom moralne povrede koja se odnosi na nanošenje psihološke štete koja može rezultirati napuštanjem knjižničarske profesije uslijed napada na moralne vrijednosti zaposlenika. Ukazuju na važnost etičkog vodstva koje je jedini odgovor u situacijama u kojima zaposlenici doživljavaju sukob između profesionalnih vrijednosti i institucionalnih praksi.

Autori posljednjih četiriju poglavlja tematiziraju izazove s kojima se susreću voditelji te važnost uspostave ravnoteže između profesionalne odgovornosti i vlastite dobrobiti kako i sami ne bi doživjeli sagorijevanje i manjak motivacije.

Poglavlje „That extra layer of stress“ (u slobodnom prijevodu „Dodatni sloj stresa“) bavi emocionalnim i nevidljivim radom te nudi strategije kojima voditelji mogu prepoznati i ublažiti dodatni stres koji je proizašao iz nevidljivog rada i emocionalnog angažmana zaposlenika.

„Managers and burnout“ (u slobodnom prijevodu „Menadžeri i izgaranje“) je poglavlje u kojemu autorica kritički razmatra ulogu voditelja u nastanku profesionalnog sagorijevanja ukazujući na loše upravljačke prakse koje tome pridonose te nizom primjera savjetuje kako ih promijeniti s naglaskom na važnost brige o sebi, postavljanju realnih granica i prihvaćanja pogrešaka kao dio posla.

U poglavlju „Build the foundation“ (u slobodnom prijevodu „Postavljanje temelja“) autor tematizira povjerenje kao temeljni element zdrave organizacije. Ono je preduvjet otvorene komunikacije, suradnje i dugoročne dobrobiti zaposlenika, dok poglavlje „I’m supporting my employees ... aren’t I?“ (u slobodnom prijevodu „Podržavam svoje zaposlenike ... zar ne?“) poziva voditelje da kritički preispitaju svoju podršku zaposlenicima ukazujući da dobre namjere nisu uvijek dovoljne već da je potrebna stvarna, a ne samo deklarativna podrška. Završno pak poglavlje „Do your work in the mirror“ (u slobodnom prijevodu „Pogledaš li se u zrcalo“) nastavlja se na prethodno naglašavajući osobnu odgovornost voditelja koje autorica poziva na samorefleksiju te šalje poziv i čitateljima da kritički sagledaju vlastite postupke, vrijednosti i utjecaj koji imaju na druge kao dio etičnog i svjesnog vodstva.

Prikazani priručnik kritički pristupa konceptu dobrobiti i predstavlja vrijedan doprinos upravljanja ljudskim potencijalima. Iako se bavi kompleksnom i pomalo apstraktnom temom dobrobiti, nizom primjera iz prakse, studijama slučaja i refleksivnim pitanjima potiče na osvještavanje vlastitih organizacija i izazova koje iste nose. Posebno je koristan javnim i neprofitnim institucijama koje imaju ograničene resurse, a visoke emocionalne zahtjeve radnih zadataka jer nude niz primjera

koji ne uključuju velike financijske troškove već prvenstveno promjenu pristupa, prioriteta i komunikacijskih obrazaca. Priručnik nudi okvire za djelovanje unutar postojećih okolnosti uz naglasak na ljudski faktor upravljanja. Priručnik može biti koristan ne samo voditeljima knjižnica, već i svima koji dobrobit zaposlenika smatraju ključnim elementom uspjehnog i održivog radnog okruženja i koji teže humanijem, svjesnijem i odgovornijem pristupu vođenja ljudi.

Maja Zubčić Peleski

maja.zubcic@kgz.hr